

广西苦苣苔科新植物 (续一)*

方鼎 覃德海

陆小鸿

(广西中医药研究所, 南宁 530022)

(广西药材公司, 南宁 530022)

NEW PLANTS OF GESNERIACEAE FROM GUANGXI OF CHINA (CONT. I)

Fang Ding Qin De-hai

(Guangxi Institute of Traditional Medical & Pharmaceutical Sciences, Nanning 530022)

Lu Xiao-hong

(Guangxi Traditional Chinese Medicine Co., Nanning 530022)

Abstract Five new species of Gesneriaceae from Guangxi of China are described and illustrated. They are *Oreocharis heterandra*, *Didymostigma leiophyllum*, *Chirita macrodonta*, *C. macrorhiza* and *C. liujiangensis*.

Key words Gesneriaceae; *Oreocharis heterandra*; *Didymostigma leiophyllum*; *Chirita macrodonta*; *C. macrorhiza*; *C. liujiangensis*; *C. brachytricha*

关键词 苦苣苔科; 异蕊马铃薯苣苔; 光叶双片苣苔; 粗齿唇柱苣苔; 大根唇柱苣苔; 柳江唇柱苣苔; 短毛唇柱苣苔

1. 异蕊马铃薯苣苔 新种 图 1: 4—6

Oreocharis heterandra D. Fang et D. H. Qin, sp. nov.

Species *O. aureae* Dunn affinis, sed corolla purpureo-caerulea, 2.5 cm longa, extus sparse glanduloso-puberula, labio postico eo antico aequilongo; staminibus posticis et eis anticis heteromorphis differt.

Herba perennis. Folia basalia late elliptico-ovata vel late elliptica, 7—10.5 cm longa, 4.5—6 cm lata, apice obtusa vel acuta, basi late cuneata vel subrotundata, margine serrata, supra dense subtus sparse sed secus nervos dense adpresse articulato-villosa, nervis lateralibus utrinsecus 6—8; petioli 1—4 cm longi, cum pedunculis, pedicellis, bracteis, calycibus extus plus minusve articulato-villosi. Cymae 1—2-ramosae, c. 5—9-florae; pedunculi 6—13.5 cm longi; bractee oppositae, anguste lanceolatae, 5—8 mm longae. Calyx 5—7 mm

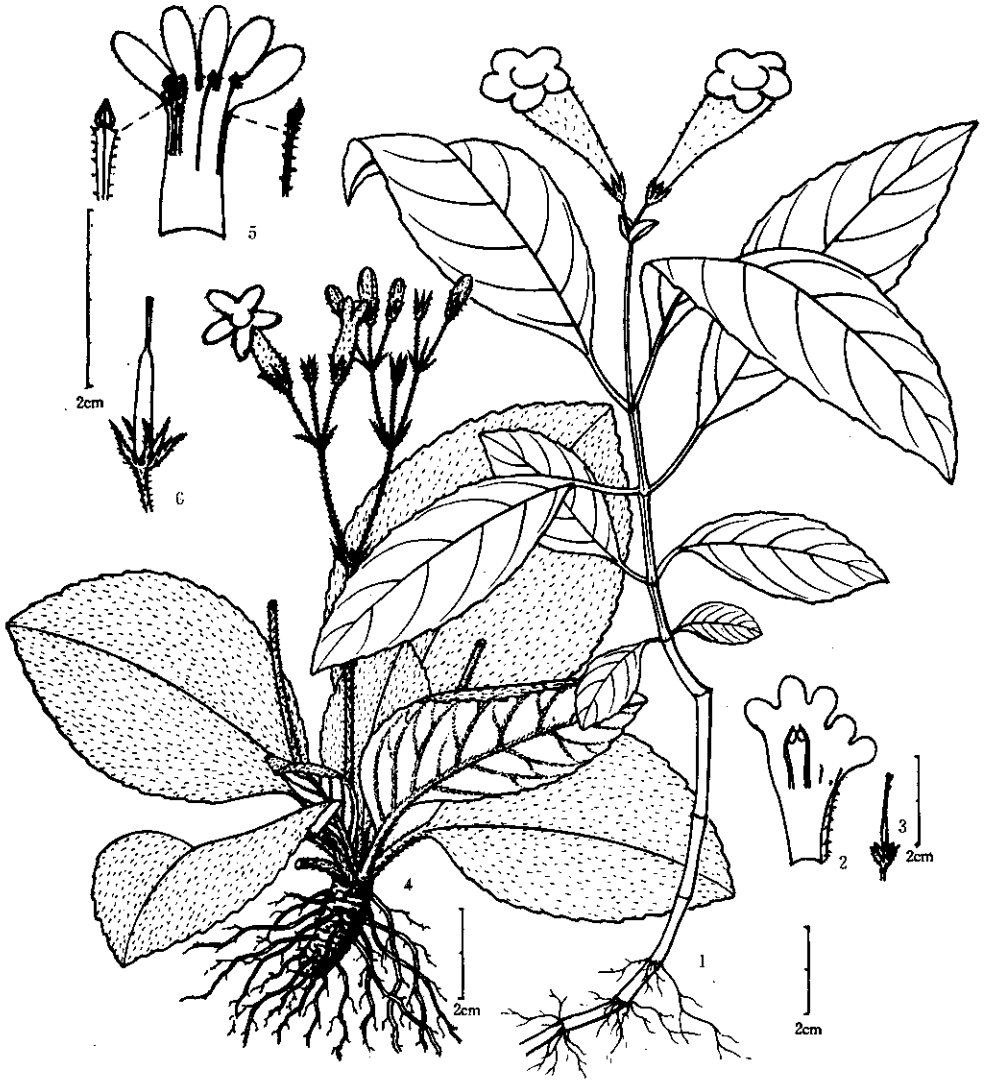

图1 1—3. 光叶双片苣苔; 4—6. 异蕊马铃苣苔。1, 4. 着花植株; 2, 5. 花冠展开; 3, 6. 花萼及雌蕊。(廖信佩绘)
Fig. 1 1—3. *Didymostigma leiophyllum*; 4—6. *Oreocharis heterandra*. 1, 4. flowering plant; 2, 5. corolla opened up; 3, 6. calyx and pistil.

longus, 5-partitus vel fere ad basin 5-partitus, segmentis subaequalibus anguste lanceolatis integris. Corolla purpureo-caerulea, 2.5 cm longa, extus sparse glanduloso-puberula; tubo 1.5 cm longo fauce constricto basi leviter ampliato 5 mm in diam.; limbo subaequali, 10 mm longo margine sparse glanduloso-ciliolato, labio postico 2-partito, lobis suboblongis usque obovatis 8 mm longis 4 mm latis, labio antico 3-partito, lobis suboblongis 3 mm latis. Stamina 4, ea postica 11 mm longa, filamentis in utroque latere leviter ampliatis inaequilibus 0.5 mm latis sparse glanduloso-puberulis; stamina antica 8 mm longa, filamentis in utroque latere cuneato-ampliatis superne 2 mm latis, sparse glanduloso-puberulis; staminodium 1, minutum. Discus margine 4-crenulatus. Pistillum glabrum, ovario 13 mm longo, stylo 5 mm lon-

go, stigmatē 1 disciformi.

Guangxi (广西): Jinxiu (金秀), Shengtangshan (圣堂山), 1300 m alt., on rocks, rare, 1981-10-18, Qin Dehai (覃德海) 64868 (holotypus, GXMI).

叶基生, 宽椭圆状, 卵形或宽椭圆形, 长 7—10.5 cm, 宽 4.5—6 cm, 先端钝或急尖, 基部宽楔形至近圆形, 边缘具浅锯齿, 上面密被下面疏被, 脉上密被贴伏具节长柔毛, 侧脉每边 6—8 条; 叶柄长 1—4 cm, 连同花序梗、花梗、苞片和花萼外面多少被具节长柔毛。聚伞花序 1—2 回分枝, 每花序有花约 5—9 朵; 花序梗长 6—13.5 cm; 苞片对生, 狭披针形, 长 5—8 mm。花萼长 5—7 mm, 2 深裂, 3 片分裂达基部, 裂片近等大, 狭披针形, 全缘。花冠紫蓝色, 长 2.5 cm, 外面疏被腺状短柔毛; 筒长 1.5 cm, 喉部缢缩, 基部稍膨大, 粗 5 mm; 檐部近相等, 长 10 mm; 上唇 2 深裂, 裂片近长圆形至倒卵形, 长 8 mm, 宽 4 mm; 下唇 3 深裂, 裂片近长圆形, 宽 3 mm。雄蕊 4, 上雄蕊长 11 mm, 花丝两侧稍扩大, 不等, 宽 0.5 mm, 疏被腺状短柔毛; 下雄蕊长 8 mm, 花丝两侧楔状扩大, 上部宽 2 mm, 疏被腺状短柔毛; 退化雄蕊极小。花盘边缘具 4 浅钝齿。雌蕊无毛, 子房长 13 mm, 花柱长 5 mm, 柱头 1, 盘状。

本种与黄马铃苣苔 *O. aurea* Dunn 接近, 但花冠紫蓝色, 长 2.5 cm, 外面疏被腺状短柔毛, 上唇与下唇等长; 上雄蕊与下雄蕊异形。

2. 光叶双片苣苔 新种 图 1: 1—3

Didymostigma leiophyllum D. Fang et X. H. Lu, sp. nov.

Differt a *D. obtuso* (Clarke) W. T. Wang, foliis oblongo-ellipticis vel ellipticis; bracteis ovatis 3.5 mm latis; calycibus 5 mm longis; antheris cordatis dorsifixis, connectivis appendiculatis; staminodiis 3; pistillo stipitato.

Herba annua. Caulis basi leviter ascendens, 7—12 cm altus, glaber vel fere glaber. Folia opposita, ab apice caulis ad basin sensim parva, in eodem pari leviter inaequalia; oblongo-elliptica vel elliptica, 3—15 cm longa, 1.5—4 cm lata, apice acuta, basi late cuneata vel cuneata, margine serrata vel repando-denticulata, utrinque glabra, nervis lateralibus utrinsecus 5—9; petioli 4—22 mm longi, supra canaliculati, glabri vel glabrusculi. Cyma 1, in apice caulis sita et e axillis bractearum foliorum oppositarum orta, 2-flora; pedunculus 3.6—5 cm longus, fere glaber; bracteae oppositae, ovatae, 6.5 mm longae, 3.5 mm latae, glabrae. Calyx ad basin 5-sectus, segmentis oblongis 5 mm longis 3-nervibus extus sparse glanduloso-puberulis. Corolla c. 4 cm longa, extus sparse glanduloso-puberula; tubo c. 3 cm longo ore 13 mm in diam.; labio postico c. 5 mm longo prope medium 2-lobato, lobis 5—7 mm latis, eo antico c. 10 mm longo prope medium 3-lobato, lobis semiorbiculatis c. 5 mm latis inferne 2-flavo-plicato. Stamina 2, glabra, filamentis c. 12 mm longis, antheris cordatis 2 mm longis dorsifixis apice cohaerentibus, connectivis apice in appendices suboblongas 1.5 mm longas productis; staminodia 3, glabra, lateralia duo c. 5 mm, medianum 1.5 mm longum. Discus integer. Pistillum glabrum, stipite 5 mm longo, ovario 6 mm longo, stylo 6 mm longo, stigmatibus duobus semiorbiculatis 1 mm longis aequalibus. Capsula non visa.

Guangxi (广西): Xilin (西林), in forests, on rocks, 1985-09-14, Lu Xiaohong *et al.*

(陆小鸿等) 0660 (holotypus, Guangxi Traditional Chinese Medicine Co.).

茎基部稍斜升, 高7—12 cm, 无毛或几无毛。叶对生, 向下渐变小, 同对叶稍不等大, 长圆状椭圆形或椭圆形, 长3—15 cm, 宽1.5—4 cm, 先端急尖, 基部宽楔形或楔形, 边缘具锯齿或波状齿, 两面无毛, 侧脉每边5—9条; 叶柄长4—22 mm, 上面具槽, 无毛或几无毛。聚伞花序1, 生于茎的先端对生的苞叶腋中, 有花2朵; 苞片对生, 卵形, 长6.5 mm, 宽3.5 mm, 无毛。花萼5裂达基部, 裂片长圆形, 长5 mm, 宽2 mm, 具3脉, 外面疏被腺状短柔毛。花冠长约4 cm, 外面疏被腺状短柔毛; 筒长约3 cm, 口部直径13 mm; 上唇长约5 mm, 2裂近中部, 裂片宽5—7 mm; 下唇长约10 mm, 3裂近中部, 裂片半圆形, 宽约5 mm, 下方有2条黄色纵褶。雄蕊无毛, 花丝长约12 mm, 花药心形, 背着, 顶端连着, 药隔具长1.5 mm的附属物; 退化雄蕊3枚, 无毛, 侧生的2枚长约5 mm, 中央的长1.5 mm。花盘全缘。雌蕊无毛, 具长5 mm的柄, 子房长6 mm, 花柱长6 mm, 柱头2, 半圆形, 长1 mm, 等大。

本种与双片苣苔 *D. obtusum* (Clarke) W. T. Wang 的区别在于: 叶长圆状椭圆形或椭圆形; 苞片卵形, 宽3.5 mm; 花萼长5 mm; 花药心形, 背着, 药隔有附属物; 退化雄蕊3枚; 雌蕊具柄。

3. 粗齿唇柱苣苔 南瓜七 (广西灵川) 新种 图2: 4—7

Chirita macrodonta D. Fang et D. H. Qin, sp. nov.

Affinis *C. cordifoliae* W. T. Wang, sed foliorum laminis 4.5—15 cm longis 5—16.5 cm latis, margine duplicato-dentatis utrinque articulato-villosis; pedunculis 8—23 cm longis; corollis 2.5—3.4 cm longis; disco glabro differt.

Herba perennis. Folia basalia, late cordata, orbiculari-cordata vel cordato-ovata, 4.5—15 cm longa, 5—16.5 cm lata, apice acuta, basi cordata, margine duplicato-dentata raro lobata, utrinque articulato-villosa, sed subtus ad nervos densius, 3—6-nervia, nervis lateralibus utrinsecus 2—3; petioli 5—25 cm longi, 1.5—4 mm lati, dense patenter articulato-villosi et glanduloso-pubescentes. Cymae axillares, 1—3-ramosae, (2—) 4—11 cm longae, c. 5—15 cm in diam., 4—15-florae; pedunculi 8—23 cm longi, cum bracteis et pedicellis et calycibus dense patenter articulato-villosi glanduloso-pubescentesque; bractee oppositae, lanceolatae vel oblongae, 4—10 mm longae, apice saepe 3—5-glanduloso-denticulatae. Calyx 8—12 mm longus, ad basin 5-sectus, segmentis lanceolatis 3-nerviis margine integris vel utrinsecus 1—2-denticulatis. Corolla alba vel leviter purpurascens, 2.5—3.4 cm longa, extus glanduloso-pubescentis, lobis subglabris exceptis intus prope basin pubescens; tubo 1.7—2.5 cm longo ore 10 mm in diam.; limbo margine glanduloso-ciliolato, labio postico 6 mm longo ad basin 2-secto, eo antico 10—12 mm longo 3-fisso, lobis oblongis raro obovatis apice rotundatis 5—5.5 mm latis. Stamina 2, filamentis 10 mm longis in medio geniculatis glabris, antheris 4 mm longis dorso dense barbatis; staminodia 2, 5.5 mm longa, inferne sparse pubescentia. Discus glaber. Ovarium 6 mm longum dense glanduloso-villosum, stylo 13 mm longo dense glanduloso-pubescenti, stigmatibus 2 mm longo 2-lobulato, lobulis 0.5 mm longis.

Guangxi (广西): Lingchuan (灵川), 200 m alt. in forests of calcareous rocks, 1992-07-10, Qin Dehai (覃德海) 75487 (holotypus, GXMI).

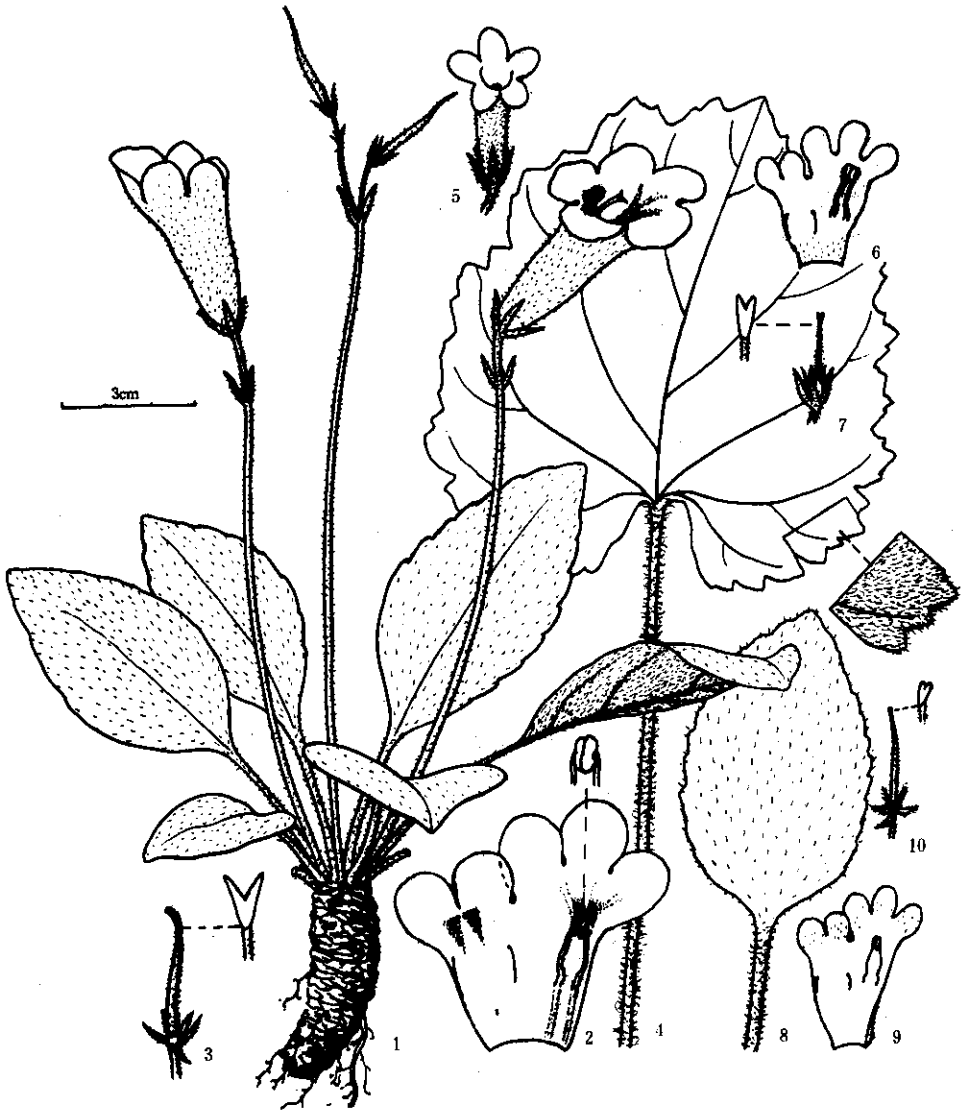

图2 1—3. 大根唇柱苣苔; 4—7. 粗齿唇柱苣苔; 8—10. 柳江唇柱苣苔。1. 着花植株; 2, 6, 9. 花冠展开; 3, 7, 10. 花萼及雌蕊; 4, 8. 叶; 5. 花。(廖信佩绘)

Fig. 2 1—3. *Chirita macrorhiza*; 4—7. *C. macrodonta*; 8—10. *C. lijiangensis*. 1. flowering plant; 2, 6, 9. corolla opened up; 3, 7, 10. calyx and pistil; 4, 8. leaf; 5. flower.

叶基生, 宽心形、圆心形或心状卵形, 长 4.5—15 cm, 宽 5—16.5 cm, 先端急尖, 基部心形, 边缘具芽齿状重锯齿, 稀浅裂, 两面被具节长柔毛, 背面脉上较密, 具 3—6 脉, 侧脉每边 2—3 条; 叶柄扁, 长 5—25 cm, 宽 1.5—4 cm, 密被开展的具节长柔毛和腺状短柔毛。聚伞花序腋生, 1—3 回分枝, 着花约 4—15 朵, 花序梗连苞片、花梗和花萼密被开展的具节长柔毛和腺状短柔毛; 苞片对生, 披针形或长圆形, 长 4—10 mm, 先

端常有3—5枚腺状小齿。花萼长8—12 mm, 5裂达基部, 裂片披针形, 具3脉, 全缘或每侧具1—2小齿。花冠白色或稍带紫色, 长2.5—3.4 cm, 外被腺状短柔毛, 内面近基部被短柔毛, 裂片近无毛; 筒长1.7—2.5 cm, 口部直径10 mm; 檐部被腺状小睫毛; 上唇长6 mm, 2裂达基部; 下唇长10—12 mm, 3中裂, 裂片长圆形, 稀倒卵形, 先端圆形, 宽5—5.5 mm。花丝长10 mm, 无毛, 花药长4 mm, 背面密被髯毛; 退化雄蕊2, 长5.5 mm, 下部疏被短柔毛。花盘无毛。子房长6 mm, 密被腺状长柔毛, 花柱长13 mm, 密被腺状短柔毛, 柱头长2 mm, 2浅裂, 裂片长0.5 mm。

本种与心叶唇柱苣苔 *C. cordifolia* W. T. Wang 接近, 但叶长4.5—15 cm, 宽5—16.5 cm, 边缘具牙齿状重锯齿, 两面被具节长柔毛; 花序梗长8—23 cm; 花冠长2.5—3.4 cm; 花盘无毛。

4. 大根唇柱苣苔 猪脚莲 (广西武鸣) 新种 图2: 1—3

Chirita macrorhiza D. Fang et D. H. Qin, sp. nov.

Similis *C. linglingensis* W. T. Wang, sed foliis saepe ovatis, apice acutis; pedunculis 8—31.5 cm longis, sparse articulato-pubescentibus; corollis 4.5—6 cm longis, tubis campanulato-tubularibus; staminodiis 3 differt.

Rhizoma subteres, 1—8 cm longum, 1—2.5 cm in diam. Folia basalia, ovata raro elliptica vel late ovata, 2.5—9.5 cm longa, 1.5—6.5 cm lata, apice acuta, basi late cuneata vel rotundata, margine remote serrulata raro aliquanto repanda, utrinque sparse strigosa, supra pilis 0.25—0.5 mm longis et aliis 1—1.5 mm longis, nervis lateralibus utrinsecus 3—5; petioli 2.5—7.5 cm longi, 1—4 mm lati, articulato-pubescentes. Cymae axillares, 0—2-ramosae, 1—6-florae; pedunculi 8—31.5 cm longi, cum bracteis et pedicellis et calycibus extus plus minusve articulato-pubescentes; bracteae saepe oppositae, rarissime 3 verticillatae, suboblongae vel lanceolato-triangularae, 5—16 mm longae. Calyx 6—11 mm longus, ad basin 5-sectus, segmentis lanceolatis 3-nervibus. Corolla praeter lobos purpurascens subalbida, intus infra labium anticum striis purpureis 3, 4.5—6 cm longa, extus sparse articulato-pubescentis, intus interdum sparse pubescens, infra labium posticum ad maculam purpuratam $\cap$ -formiter dense glanduloso-pubescentis, infra labium anticum ad duas plicas flavidas et inferne glanduloso-puberula; tubo 2.5—3 cm longo ore 15—20 mm in diam.; labio postico 10—15 mm longo 2-fisso, lobis 10—17 mm in diam., eo antico 20—30 mm longo 3-fisso, lobis suborbiculatis 12—17 mm in diam. Stamina 2, filamentis 15 mm longis utroque glanduloso-puberulis, antheris 4 mm longis dorso dense barbatis; staminodia 3, glanduloso-puberula, lateralia duo 8—12 mm longa, medianum 1—5 mm longum. Discus integer vel dentatus. Pistillum dense articulato- et glanduloso-puberulum, ovario c. 22 mm longo, stylo c. 7 mm longo, stigmatibus 3.5 mm longo 2-lobulato, lobulis 1—1.5 mm longis. Capsula non visa.

Guangxi (广西): Wuming (武鸣), 200 m alt. in forests of calcareous rocks, rare, Yen Kechien et Yao Weiyuan (严克俭和饶伟源) 22742; eodem loco 1992-04-12, Qin Dehai (覃德海) 22748 (holotypus, GXMI).

根状茎近圆柱形，长 1—8 cm，粗 1—2.5 cm。叶基生，卵形，稀椭圆形或宽卵形，长 2.5—9.5 cm，宽 1.5—6.5 cm，先端急尖，基部宽楔形至圆形，边具疏离的细锯齿，稀浅波状，两面疏被短糙伏毛（上面一种毛长 0.25—0.5 mm，另一种毛长 1—1.5 mm），侧脉每边 3—5 条；叶柄长 2.5—7.5 cm，宽 1—4 mm，被具节短柔毛。聚伞花序腋生，不分枝至 2 回分枝，着花 1—6 朵；花序梗长 8—31.5 cm，连苞片、花梗和花萼多少被具节短柔毛；苞片常对生，近长圆形至披针状三角形，长 5—16 mm。花萼长 6—11 mm，5 裂达基部，裂片披针形，具 3 脉。花冠除裂片淡紫色外余为白色，长 4.5—6 cm，外面疏被具节短柔毛；筒长 2.5—3 cm，口部直径 15—20 mm；上唇长 10—15 cm，2 中裂，裂片直径 10—17 mm；下唇长 20—30 mm，3 中裂，裂片近圆形，直径 12—17 mm。花丝长 15 mm，两端被腺状短柔毛，花药长 4 mm，背面密被髯毛；退化雄蕊 3 枚，被腺状短柔毛，两侧的长 8—12 mm，中间的长 1—5 mm。花盘全缘或具齿。雌蕊密被淡紫色具节短柔毛和腺状短柔毛，子房长约 22 mm，花柱长约 7 mm，柱头长 3.5 mm，2 中裂，裂片长 1—1.5 mm。

本种近似零陵唇柱苣苔 *C. linglingensis* W. T. Wang，但叶常为卵形，先端急尖；花序梗长 8—31.5 cm，疏被具节短柔毛；花冠长 4.5—16 cm，筒钟状筒形，退化雄蕊 3 枚。

5. 柳江唇柱苣苔 新种 图 2: 8—10

Chirita liujiangensis D. Fang et D. H. Qin, sp. nov.

Species habitu *C. jiuwanshanicae* W. T. Wang proxima, quae foliis utrinque pilis 0.2—2 mm longis 2—12-cellularibus; bracteis ovatis vel anguste ellipticis; calycis segmentis margine utrinsecus 1—2-denticulatis; corollae limbo 3.5—7 mm longo; antheris apice purpureo-strigosis; ovario 10 mm longo. stylo 16 mm longo differt.

Herba perennis. Folia basalia, ovata raro elliptica, 2—8 cm longa, 1—6 cm lata, apice obtusa, basi rotundata, late cuneata vel oblique late cuneata, leviter inaequilateralia, margine obtuse serrata vel leviter repanda, utrinque pilis 1—7 mm longis 4—30-cellularibus tecta, nervis lateralibus utrinsecus 3—5; petioli 0.5—4 cm longi, 2—5 mm lati, articulato-villosi. Cymae axillares, 2—3-florae; pedunculi 3—14 cm longi pedicellique articulato-villosi et glanduloso-pubescentes; bractee oppositae, lineares, 3—6 mm longae, extus articulato-villosae. Calyx 4—6 mm longus, ad basin 5-sectus, segmentis anguste lanceolatis indumento bractearum. Corolla purpurello-rubra, 3—3.8 cm longa, extus sparse articulato- et glanduloso-pubescentis; tubo 2.4 cm longo ore c. 10 mm in diam.; labio postico 7 mm longo prope medium 2-lobato, eo antico 12 mm longo prope medium 3-lobato, lobis ovato-oblongis 5—6 mm latis intus glanduloso-puberulis apice rotundatis margine glanduloso-ciliolatis. Stamina 2, filamentis 10 mm longis superne sparse puberulis, antheris 3 mm longis dorso puberulis; staminodia 2, 4 mm longa, apice pubescentia. Discus 1 mm altus. Pistillum dense puberulum et glanduloso-puberulum, ovario c. 18 mm longo, stylo c. 5 mm longo, stigmatem 1 mm longo apice 2-lobulato. Capsula non visa.

Guangxi (广西): Liujiang (柳江), in forests of calcareous rocks, 1986-06-12, Qin Dehai (覃德海) 51270 (holotypus, GXMI).

叶基生，卵形，稀椭圆形，长2—8 cm，宽1—6 cm，先端钝，基部圆形、宽楔形或斜宽楔形，两侧稍不对称，边缘具钝锯齿或稍波状，两面被1—7 mm长4—30细胞的毛，侧脉每边3—5条；叶柄长0.5—4 cm，宽2—5 mm，被具节长柔毛。聚伞花序腋生，每花序有花2—3朵；花序梗长3—14 cm，和花梗被具节长柔毛和腺状短柔毛；苞片对生，线形，长3—6 mm，外面被具节长柔毛。花萼长4—6 mm，5裂至基部，裂片狭披针形，毛被同苞片。花冠淡紫红色，长3—3.8 cm，外面疏被具节短柔毛和腺状短柔毛；筒长2.4 cm，口部直径约10 mm；上唇长7 mm，2裂近中部；下唇长12 mm，3裂近中部，裂片卵状长圆形，宽5—6 mm，内面被腺状短柔毛，先端圆形。花丝长10 mm，上部疏被短柔毛，花药长3 mm，背部被短柔毛；退化雄蕊2，长4 mm，先端被短柔毛。花盘高1 mm。雌蕊密被短柔毛和腺状短柔毛，子房长约18 mm，花柱长约5 mm，柱头长1 mm，先端2浅裂。

本种外形与九万山唇柱苣苔 *C. jiuwanshanica* W. T. Wang 颇接近，后者的叶片两面被0.2—2 mm长2—12细胞短柔毛；苞片卵形或狭椭圆形；萼裂片边缘每侧具1—2小齿；花冠檐部长3.5—7 mm；花药顶端被糙伏毛；子房长10 mm，花柱长16 mm，可以区别。

6. 短毛唇柱苣苔

Chirita brachytricha W. T. Wang et D. Y. Chen in Bull. Bot. Res 5 (3): 54, pl. 3, fig. 4—6. 1985 et in Fl. Reip. Pop. Sin. 69: 374. 1990.

Guangxi (广西): Huanjiang (环江), 1985-03-29, Exped. Huanjiang (环江队) 0457.
分布: 贵州南部至广西北部。在广西为首次记录。